

Neînțelegere sau controversă?

O dispută intelectuală veche, găzduită în anii '80 în paginile unor reviste culturale rivale, ajunsă în deceniul următor în colțurile prăfuite ale unor săli de lectură, s-a mutat recent pe holurile Academiei. De fapt, această dispută este doar parte a uneia mai largi, denumită în fel și chip de fiecare dintre cei implicați, dar asupra căreia nu stăruim aici. Ne îndreptăm atenția spre episodul pomenit mai sus. Nu știm a câta oară se spune public că profesorul Ilie Bădescu, în cartea sa din 1984, *Sincronism european și cultură critică românească*, „l-a făcut marxist pe Eminescu”.

Chestiunea merită însă discutată și pe o altă „variabilă” a episodului: volumul în cauză, *Sincronism european și cultură critică românească*, s-a reeditat destul de recent (2003), autorul (I.B.) precizând în prefață că este vorba despre o ediție „completată, dar nu revizuită”. De ce era necesară o atare precizare? Pentru că ediția inițială a avut acest deficit de receptare la o parte a criticii care a pretins că a devoalat mesajul cărții: „Ilie Bădescu l-a făcut marxist pe Eminescu”.

Pentru toți cei apropiați, într-un fel sau altul, de publicistica antedecembristă este de înțeles demersul autorilor care acum taie câteva fraze sau schimbă anumite accente în cărțile publicate în epocă. Problema este că aici nu e cazul de așa ceva. Reeditarea *Sincronismului european...* este completată – și lectorul va vedea că respectivele completări au în vedere actualizarea materialului și interpretărilor din carte, dar nu a, să-i spunem așa, vreunui „vector ideologic” –, dar nu revizuieste discuția privitoare la raportul Eminescu –

sociologia (și, la fel de bine, filosofia sau economia...) periferializării – Marx, exact acel raport pe care criticii „ostili” cărții (sau autorului) l-au răstălmăcit și l-au văzut ca fundamentând o presupusă echivalare între gândirea politicoeconomică a lui Eminescu și marxism. Mai mult, prefața ediției din 2003 nu șterge cu buretele acuzele aduse cărții și autorului, ci le pune răsPICat și terapeutic în discuție: „Chestiunea pe care o ridicasem atunci, inclusiv evidențierea acelei polemici a lui Eminescu deopotrivă cu ideea socialistă și cu cea liberală, îndrăznind în 1984 să-l îndreptățesc pe Eminescu, și nu marxismul, este de o extraordinară actualitate (...). Fiindcă și azi, ca și pe vremea lui Eminescu, reapare primejdia unei greșite înțelegeri a capitalismului în periferia sistemului mondial, iar această înțelegere are efecte pragmatice dintre cele mai dăunătoare la scara politicilor economice. În fața gravității problemei sunt cu atât mai uluit și mai mâhnit de superficialitatea cu care, până azi, unii critici se raportează la cartea mea din 1984, unde am stăruit în adâncime asupra polemicii lui Eminescu tocmai cu marxismul fraților Nădejde. Cât de ciudat este să aflu azi, ca și ieri, din cărți și articole încordate, semnate de Katherine Verdery ori Nicolae Manolescu, specialiști altminteri reputați în domeniile lor, dar și din măzgălele unor obscuri jurnaliști (...) că eu l-aș fi încadrat pe Mihai Eminescu printre marxiști” (Bădescu, 2003, 21-22). Întreaga istorie pare a fi cea a unei neînțelegeri.

Chiar și în anii '80 însă dezbaterile privitoare la acest episod a fost stranie.

Criticii denumiți aici „ostili” au „înfierat”, după apariția primei ediții a cărții profesorului Bădescu, ceea ce au perceput drept echivalarea dintre gândirea lui Eminescu și marxism sau presupusa demonstrare a protomarxismului lui Eminescu de către autor etc. Te aștepti ca asemenea discuții între oamenii de carte să se desfășoare aidoma unui joc de tenis – cineva lansează o idee, altcineva o critică, primul revine cu argumente suplimentare și, desigur, la un moment dat dezbateră iese în *out*. Doar că nu s-a întâmplat așa și în acest caz – autorul a reacționat, la fel ca mai mulți publiciști apropiați, cu toții incriminând interpretarea potrivit căreia una dintre tezele *Sincronismului european...* ar fi fost marxismul lui Eminescu. Desigur, în anii '80, autorul nu avea nici un motiv să nu își mai recunoască propria teză – mai ales o asemenea teză –, dacă ar fi emis-o. La fel cei care i-au susținut reacția în acel moment. Practic, acea parte a criticii menționate comenta, cum spune o expresie celebră, o carte pe care Ilie Bădescu nu o scrisese.

Însă pe fondul unui război cultural, în care una dintre tabere decide să apeleze de la un punct încolo la ridiculizare mai degrabă decât la dezbateră, *Sincronismul european...* devine victimă. Cazul marxismului lui Eminescu, despre care ar fi demonstrat cartea, devine un caz redat și astăzi ca material ilustrativ de diverși cercetători ai așa-zisului național-comunism fără a arunca măcar o privire pe volumul lui Ilie Bădescu – nu mai vorbim de obligativitatea lecturii reeditate (edificatoare asupra cazului) pentru orice „analist cultural” al episodului, care se vrea cât de cât profesionist. O simplă lectură ar fi arătat că punctul nodal al discuției este raportul dintre capital și periferia sistemului mondial modern – în terminologia lui Immanuel Wallerstein, autor foarte în

vogă pentru sociologia anilor '80. Ceea ce, prin raportare la modelul sistemului mondial modern al lui I. Wallerstein (dar și prin raportare la operele unor „rivali” ai acestuia), s-a numit sociologia periferizării este identificat, *in nuce*, de autorul *Sincronismului european...* în tradiția intelectuală a secolului al XIX-lea. Marxismul este și el parte a acestei tradiții. Pentru spațiul cultural românesc, întreaga operă a lui Eminescu e parte a tradiției intelectuale a aceluși secol. Nu întâmplător, ci pentru că poziționarea geopolitică și geoeconomică a periferiei față de metropola sistemului internațional devenea tot mai problematică în contextul „mondializării” din secolul al XIX-lea, chestiunea a fost tratată încă de atunci de diferiți „oameni de carte”, cu vederi și tradiții politice diverse. Desigur, soluțiile și interpretările oferite erau mai mult sau mai puțin diferite.

Centrul discuției este deci tratarea, dacă vreți, eminescianistă și cea marxistă a chestiunii periferiilor, nu pretinsul marxism al lui Eminescu, pe care doar o interpretare siluitoare îl poate extrage din paginile cărții despre care vorbim.

În încheiere, rămâne obligația de a trece în revistă o carte recent apărută, deși nu foarte popularizată, care reia o serie de articole, întâmplător sau nu, multe dintre acestea „de epocă”, de foarte mare relevanță pentru chestiunea discutată aici – Adrian Riza, *Aventura preconceptelor* (București, Editura Enciclopedică, 2005). Unul dintre textele redată este o reacție la articolul din *România Literară*, din 13 decembrie 1984, în care reputatul critic Nicolae Manolescu îi reproșa autorului *Sincronismului european...* o anumită echivalare între marxism și gândirea politică eminesciană.

Cităm, cum se spune, fără comentarii, din textul lui A. Riza: „Echivalarea termenilor desemnând fenomene distincte din arii paralele și, după aceea, echivalarea

rezultatelor acestei operații a criticului, singura care duce la «echivalarea exorbitantă» a «marxismului» cu «eminescianismul» este lucrarea exclusivă a imaginației lui N. Manolescu în căutare de «enormități». Dar acest dubiu nu își mai are locul în cazul următor. «Este deosebit de semnificativ (scrie Ilie Bădescu, pe care N. Manolescu îl reproduce acuzator) pentru obiectivul urmărit de noi faptul dovedit de Marx... că *sociologia materialist-istorică* a epocii moderne în Europa de Răsărit este o sociologie a trendului istoric al periferializării acestei arii. Suntem datori, în actualul context al sociologiei mondiale, să demonstrăm că adevăratul întemeietor al *acestei* sociologii a fost Mihai Eminescu»; N. Manolescu subliniază în text cuvintele (fără a spune neechivoc lucrul acesta) *sociologia materialist-istorică* și *acestei*, «ca să se vadă

identificarea». Aici nu este vorba de posibila neștiință a lui N. Manolescu, ci de o vădită punere la încercare a neatenției și, eventual, neștiinței cititorului. Procedeele este neserios. Cine face «identificarea»? Poate să sublinieze N. Manolescu și de o sută de ori cuvintele, orice om de bun simț înțelege, normal, că în textul lui Bădescu *acesta* se referă la *sociologia trendului istoric al periferializării* Europei de Est și nu la *sociologia materialist-istorică*, iar orice om familiarizat cât de cât cu domeniul, înțelege că este vorba de două lucruri *diferite*» (Riza, 2005, 195-196).

În loc de concluzie, o propunere: discuția asupra episodului ar trebui purtată cu textele în față și cu cât mai puține referiri la folclorul cultural, fie el „de epocă” sau actual.

Bibliografie

- Bădescu, Ilie. (1984). *Sincronism european și cultură critică românească*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
 Bădescu, Ilie. (2003). *Sincronism european și cultură critică românească*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
 Riza, Adrian. (2005). *Aventura preconceptelor*. București: Editura Enciclopedică.

Darie Cristea